

LUND UNIVERSITY

Mossfloran på Kjugekull

Tyler, Torbjörn

Published in:

Botaniska Notiser: utgivna av Lunds botaniska förening (2001-)

2025

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Tyler, T. (2025). Mossfloran på Kjugekull. *Botaniska Notiser: utgivna av Lunds botaniska förening (2001-)*, 158(2), 19-22.

Total number of authors:

1

Creative Commons License:

Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Mossfloran på Kjugekull

Torbjörn Tyler

Bild 1. Utsikt mot Ivösjön från Kjugekull med några bryologiskt intressanta rundhällar i förgrunden. Foto: T. Tyler.

Kjugekull vid Ivösjön nordost om Kristianstad är ett för många välkänt utflyktsmål vars botaniska värden finns beskrivna i bl.a. *Floran i Skåne* (Olsson m.fl. 2003). Framför allt är det väl den varierade naturen, utsiktspunkterna och möjligheterna till klättring i såväl knotiga träd som på stora block och grottor som lockar besökare (Bild 1). För biologen är det kanske snarare topografin och de extremt tydliga kontrasterna mellan den blottade kritkalken i strandbrinken mot Ivösjön och de sura granithällarna kring kullens topp, med varierande lager av sand och lera däremellan, som står för tjusningen. Detta till trots blev området inte naturreservat förrän 2024, men redan dessförinnan hade områdets mossflora inventerats inom projekt Skånes Mossor.

Huvuddelen av inventeringsinsatsen gjordes 2021 under projektets inventeringsläger av författaren, Linda Birkedal, Ture Birkedal, Anna

Johansson, Lise Dahl Hansen och Birk Dahl Hansen. Senare på hösten 2021 gjorde författaren ett par kompletterande besök på lokaler nedanför själva berget och våren 2023 anordnade LBF en exkursion där vi både besökte några av de sedan tidigare kända intressantaste delområdena och försökte komplettera artlistan med mer triviala arter i delområden som tidigare försummats. Det av oss inventerade områdets avgränsning stämmer därmed inte helt med det senare bildade naturreservatet utan omfattar även en del mestadels mer triviala skogsområden som lämnats strax utanför reservatet, samt betesmarksområdet kring den gamla galgbacken Stejlabacken vid bergets södra fot. Totalt har vi i detta område hittat 146 arter vilket får sägas vara ett anmärkningsvärt högt antal även om det kanske mer är variationen än rikedom på extrema rariteter som är anmärkningsvärd.

De ur ett bryologisk perspektiv mest exklusiva arterna finns utan tvekan på strandremsan närmast Ivösjön. Här finns en tydligt avsatt, upp till fem meter hög strandbrink av mycket kalkrik sand eller bitvis kanske snarast ren kritkalk. I södra delen av reservatet är brinken bevuxen med äldre tämligen orörd lövskog och bitvis finns här en tät och rik mossvegetation som nästan bara består av ovanligare arter vilka dock kan vara så invädda i varandra att det kan vara svårt att hitta välutvecklade exemplar av varje enskild art. Planmossa *Distichium capillaceum* (Bild 2), kalktujamossa *Thuidium recognitum*, äppelmossa *Bartramia pomiformis*, liten sprötmossa *Eurhynchiastrum pulchellum*, piskbaronmossa *Anomodon attenuatus*, kalkspärrmossa *Campylophyllum calcareum*, uddstjärnmossa *Mnium marginatum*, kalkgräsmossa *Brachythecium glareosum*, stor klockmossa *Encalypta streptocarpa*, sammetsgräsmossa *Brachytheciastrum velutinum*, röd fotmossa *Bryoerythrophyllum recurvirostrum*, brännbryum *Bryum creberrimum*, opalmossa *Pohlia cruda*, kalkkrusmossa *Tortella tortuosa* och jordkrusmossa *Weissia controversa* växer här bokstavligen om varandra och stabiliserar branten trots det mjuka underlaget och den höga rasvinkeln.

Längre norrut i reservatet betas branten av nötboskap men är ändå bevuxen med ganska täta lövsånar och utöver mossor så täcks marken här av blåsipppa *Hepatica nobilis*. Underlaget ser ut som kalksand, men trots att det inte alls är särskilt hårt och bitvis därtill upptrampat av betesdjuren växer här åtskilliga arter som man är mer van att se på sten och ädellövträdsk bark bitvis direkt på marken, bl.a. trubbfjädermossa *Homalia trichomanoides*, allémossa *Leucodon sciuroides*, grov baronmossa *Anomodon viticulosus*, stenporella *Porella cordaeana*, fällmossa *Antitrichia curtipendula* och kalkpraktmossa *Plagiomnium rostratum*.

I själva vattenbrynet mot Ivösjön finns också flera ovanligare arter. På sten och torv kring högvattenlinjen frodas källtuffmossa *Cratoneurum filicinum* och sumpspärrmossa *Campylium protensum* och på lite större stenar ute

Bild 2. Planmossa *Distichium capillaceum*, här befriad från alla de lika sällsynta konkurrenter som den växer invädd i på strandbrinken mot Ivösjön. Foto: T. Tyler.

i vattnet växer berghättemossa *Orthotrichum rupestre*. De senare producerar liksom de flesta övriga hättemossor massor av kapslar med lättspridda sporer och kan således dyka upp lite var som helst, men visar ändå en stor förkärlek för just gråstenar i eller invid större vattendrag. På ved och trädstammar i vattenbrynet lyckades det oss att hitta de sällsynta och oftast föga iögonfallande klängmossa *Homomallium incurvatum* och spetsig dvärgbågmossa *Pseudoleskeella nervosa*. Bägge arterna är klena pleurokarper som lätt tas för att vara vanlig späd krypmossa *Amblystegium serpens*, men tar man fram luppen så kan man se att klängmossa har karakteristiskt uppsvängda blad lite som en upp-och-nedvänd cypressfläta *Hypnum cupressiforme* medan dvärgbågmossa har små knippen av lätt avfallande groddgrenar i skottspetsarna. Särskilt den senare har mycket få fynd i Skåne och nästan bara i den nordöstra delen av landskapet, trots att den inte verkar vara särskilt krävande i sitt biotopval utan kan hittas i ganska triviala bryn och buskmarker.

De vidsträckta hagmarkerna och hasselbuskagen på bägge sidor av berget har fläckvis också en intressant mossflora med arter typiska för basrika naturbetesmarker såsom kransmossa *Rhytidiadelphus triquetrus*, rosmossa *Rhodobryum roseum*, backtujamossa *Thuidium assimile*, kalkkammosa *Abietinella abietina*, sandraggmossa *Racomitrium canescens* och sandskruvmossa *Syntrichia ruraliformis* och på upptrampade fläckar och sorkhögar kan man finna ärtbryum *Bryum ruderales* och kalkjordmossa *Dicranella varia*. Det är också här som vi finner flertalet av de delvis mycket stora gråstensblock som gjort Kjukekull så populärt bland klätterentusiaster och barnfamiljer och även om klättrarna bitvis sliter hårt på epifytfloran så går det att hitta två arter kakmossor (kakmossa *Hedwigia ciliata* och stjärnkakmossa *H. stellata*) och inte mindre än fyra arter grimmor på sådana block: skogsgrimmia *Grimmia hartmanii*, klippgrimmia *G. trichophylla*, kustgrimmia *G. decipiens* och hållgrimmia *G. ovalis*. (Bild 3). De bägge senare är sällsynta och har uppenbart minskat kraftigt i Skåne så att de i dag bara går att hitta på ett tiotal lokaler i den östligaste delen.

I skarp kontrast till denna kalkgynnade vegetation står de glesst krattskogsbevuxna klipporna och granithällarna kring bergets topp och det är denna kontrast som gör den totala artlistan för området så lång. Här hittar vi många arter som är mycket vanliga i Skånes urbergsbygder men som här har sin yttersta utpost mot den kalkrika Kristianstadslätten, såsom västlig hakmossa *Rhytidiadelphus loreus*, mussvansmossa *Isoetecium myosuroides*, hednervmossa *Campylopus flexuosus*, ljungnervmossa *C. pyriformis*, hårnervmossa *C. introflexus*, nickmossa *Pohlia nutans*, skogsidenmossa *Plagiothecium denticulatum* var. *denticulatum* och stor fransmossa *Ptilidium ciliare*, men också flera lite ovanligare arter som trivs i halvskugga på gråstensklippor och -block – ett substrat som inte är så vanligt någonstans i Skåne. Till dessa senare arter hör bl.a. hedflikmossa *Lophozia excisa*, mörk flikmossa *L. sudetica*, stor lobmossa *Tritomaria quinquedentata*, svart raggmossa *Racomitrium sudeticum* och trubbraggmossa *R. obtusum*. På gråstenshällarna finns även några hållkar och jättegytor som kan vara vattenfyllda länge efter regnväder och varav några utvecklats till

Bild 3. Hållgrimmia *Grimmia ovalis* är den sällsyntaste av de fyra arter grimmior som man kan hitta på gråstensblocken på Kjukekull. Foto: T. Tyler.

fattigkärr i miniatyr med arter som sumpvitmossa *Sphagnum palustre*, röd glansvitmossa *S. subnitens*, klippskapania *Scapania nemorea* och stor räffelmossa *Aulacomnium palustre*.

En helt annan typ av kärr finns längs stranden av Ivösjön ungefär halvvägs mellan Kjugekull och Bäckaskogs slott, men har vid reservatsbildningen också inkluderats i naturreservatet Kjugekull. Rikkärret som sedan några år tillbaks slåttas genom Länsstyrelsens försorg är inte särskilt besöksvänligt där det ligger helt omslutet av vass och snårig sumpskog mellan åkermark och sjön, men den som ändå hittar dit kan glädjas över relativt stora gungflyartade mjukmattor dominerade av extremrikkärrens mest typiska men samtidigt exklusiva mossor: stor skedmossa *Calliergon giganteum*, guldspärrmossa *Campylium stellatum*, sumpspärrmossa *C. protensum*, bandpraktmossa *Plagiomnium elatum*, späd skorpionmossa *Scorpidium cossonii*, och korvskorpionmossa *S. scorpioides*. Man kan tycka att sådana mattor utöver dessa dominanta pleurokarper även borde innehålla några spädare och mindre förväntade arter, men förutom skogsblekmossa *Chiloscyphus pallescens* som här förekommer ganska rikligt och stor fickmossa *Fissidens adianthoides* som väl varken kan sägas vara särskilt svårfunnen eller oväntad lyckades det mig inte att hitta några sådana när jag besökte kärret en solig dag sent i november 2021.

Det finns förvånansvärt få äldre uppgifter om mossor från Kjugekull. Utöver något enstaka äldre herbariebelägg är det i stort sett bara Stig Waldheims anteckningar från besök 1943 och 1944 som bevarats för eftervärlden. Waldheim antecknade då sin vana trogen några rikkärrsarter samt ett flertal små jordmossor. De senare hittade han framför allt på och omkring fornlämningen nära toppen av Kjugekull. Denna ättehögsliknande konstruktion av omdiskuterat ursprung förefaller vara byggd av kalksand från den nedanförliggande slätten och har ännu i dag har en sandstäppsartad vegetation med bl.a. en liten population sandnejlika *Dianthus arenarius*. Waldheim hittade här ett flertal arter som trots vår ganska om-

Bild 4. Heltuss *Protobryum bryoides* är en av flera kalkkrävande jordmossor som förr vuxit på ättehögen på toppen av Kjugekull men som inte återfunnits under senare år. Foto: T. Tyler.

fattande inventering senare inte alls återfunnits på Kjugekull, bl.a. pygmémossa *Acaulon muticum*, plyschmossa *Dirichum flexicaule*, slät klockmossa *Encalypta vulgaris*, nickpottia *Microbryum curvicolle*, kalkpottia *M. davalianum*, heltuss *Protobryum bryoides* (Bild 4) och den långspetsade varieteten av knopptuss, *Tortula acaulon* var. *pilifera*. Detta är alla arter som minskat kraftigt i Skåne, något som generellt nog till stor del kan skyllas på försurningen under senare halvan av 1900-talet, men eftersom ”topphögen” ännu i dag uppenbart består av kalksand får nog orsakerna till försvinnandet just här sökas i andra faktorer, t.ex. det ökade slitaget från besökare på utsiktspunkten på högens topp i kombination med en allt längre gående igenväxning och förbrukning på dess branta sluttningar. Några ovanligare och/eller kalkkrävande arter kunde vi dock hitta på topphögen även 2021 och 2023, bl.a. murlansmossa *Didymodon vinealis*, skär bryum *Bryum pallens*, blek fickmossa *Fissidens dubius* och spetsig rullmossa *Pseudocrossidium hornschiuchianum*.

Citerad litteratur

Olsson, K.-A., Gustafsson, M., Johansson, H., Snotgerup, S. & Tyler, T. (eds.) 2003: *Floran i Skåne – Vegetation och utflyktsmål*. Lunds Botaniska Förening, Lund. 490 pp.